

La inserció de les dones a la vida pública i política durant la Segona República (1931-1939)

Natàlia Navarro* | navarro.gelabert.natalia@gmail.com

VISTA PRÈVIA

La discriminació per raó de sexe és la més antiga i universal de les desigualtats. Un clar exemple d'aquest fet és que les dones no apareixen als relats històrics a causa d'una visió historiogràfica tradicionalment androcèntrica. Es descriuen minuciosament les grans civilitzacions, es narren amb tot detall les guerres i les batalles més importants, s'estudien amb profunditat les causes i les conseqüències de les crisis econòmiques... però tot se sol explicar obviant les dones. La memòria històrica és important per fer justícia. I si volem fer justícia hem de recuperar la memòria de les grans oblidades de la història: les dones.

Amb la Segona República (1931-1939), la política acaba per primer cop a la història amb part de la legislació discriminatòria que havia mantingut subordinada la dona. A partir d'ara, es converteixen en éssers visibles que partits polítics i sindicats intenten atreure a la seva causa. D'altra banda, el col·lectiu femení pren consciència de les seves mancances culturals, polítiques i socials i decideix organitzar-se teixint tota una xarxa d'associacions femenines a través de les quals canalitzen les seves reivindicacions. L'esclat de la Guerra Civil (1936-1939) i el procés revolucionari que s'hi emmarca, paradoxalment, creen un ambient d'acceleració del procés d'emancipació femenina. Però fins a quin punt? La presència de les dones a les esferes públiques creix de forma considerable durant els anys de conflicte bèl·lic, com demostren els diferents càrrecs que exerceixen en el Govern de la Generalitat. Però la condició femenina, segueix marcant els treballs que les dones desenvolupen en la seva carrera pública? Quins

* Doctoranda en Història Contemporània a la UAB

La proclamació de la Segona República obre una etapa de llibertats democràtiques que permet a les dones prendre part del joc polític per primer cop a la història dels Països Catalans

canvis es produeixen en les relacions de gènere? Aquestes són algunes de les qüestions que he estat investigant durant aquests darrers anys i que en el següent article intento respondre.

La consideració de la dona com a subjecte polític i l'associacionisme militant del col·lectiu femení

La proclamació de la Segona República el 14 d'abril de 1931 obre una nova etapa de llibertats democràtiques que permet a les dones prendre part del joc polític per primer cop a la història dels Països Catalans i de l'Estat espanyol. Conscients de la transcendència que el canvi significa, surten al carrer amb els seus coreligionaris barons per celebrar la inauguració del nou règim. Al llarg dels primers anys, el govern republicà no les defrauda, portant a terme una sèrie de transformacions que en gran part acaben amb la legislació discriminatòria que havia mantingut la dona subordinada a nivell familiar —consecució del dret de divorci per mutu acord, la igualtat entre sexes davant la llei...—, polític —dret a vot—, cultural —reformes educatives i creació de noves escoles elementals que permeten reduir significativament l'analfabetisme femení—...

Des que se'ls concedeix la plena ciutadania, la presència de dones a les esferes públiques augmenta. El 1931 comencem a trobar les primeres diputades a les Corts

espanyoles:¹ Clara Campoamor (1888-1972) i Victòria Kent (1892-1987). Més endavant, entra a formar part de la cambra de diputats Margarita Nelken (1896-1968), configurant una triada que protagonitza el famós debat entorn al dret a vot de les dones. Un altre exemple paradigmàtic és el de Frederica Montseny (1905-1994), que malgrat la seva ideologia anarquista, el novembre de 1936 accedeix a un càrrec polític, convertint-se en la primera ministra de la història de l'Europa occidental. A l'any següent, Júlia Álvarez Resano (1903-1948), advocada de formació, és nomenada Governadora Civil de Ciudad Real pel Govern de Juan Negrín (1892-1956), essent la primera dona en ocupar un càrrec d'aquestes característiques. O el cas de la Nativitat Yarza (1872-?), alcaldessa de Bellprat per Esquerra des de 1934, la primera dona de Catalunya i de tot l'Estat espanyol que ocupa una responsabilitat d'aquesta naturalesa a través d'unes eleccions democràtiques. Per tant, podem afirmar que amb l'adveniment de la Segona República, les dones surten de l'esfera privada de les seves llars per començar a ocupar, cada cop de forma més visible, l'esfera pública, espai que tradicionalment havia estat ocupat exclusivament per homes.

La conquesta de la plena ciutadania de les dones provoca que partits polítics i sindicats s'esforcin i dediquin una part dels seus programes electorals a captar el col·lectiu

1 La reforma de la Llei Electoral del maig de 1931 reconeix les dones com a éssers elegibles, però encara no com a electores.

La conquesta de la plena ciutadania de les dones provoca que partits polítics i sindicats s'esforcin i dediquin una part dels seus programes electorals a captar el col·lectiu femení

femení. És a partir de llavors, quan es comencen a crear les seccions femenines dins dels principals partits polítics catalans, com la Secció Femenina de la Lliga Catalana, el gener de 1932 –amb Francesca Bonnemaison (1872-1949) al seu capdavant–; la Secció Femenina d'Esquerra Republicana de Catalunya, l'abril de 1932 –amb la participació de dones tan singulars com Rosa Maria Arquimbau (1910-1992), Maria Dolors Bargalló (1902-1980), Maria Teresa Gibert (1904-1990), Anna Maria Martínez-Sagi (1907-2000)...–; la Secció Femenina del Bloc Obrer i Camperol (BOC); i a partir de 1936, la del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) –amb la presència d'Antònia Adroher (1913) que anys més tard, a l'octubre de 1936, és converteix en la primera dona que ocupa un càrrec polític a Girona, concretament, el de Consellera de Cultura i Propaganda²– i la del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) –dirigit per Gabina Viana.

L'atmosfera de llibertats democràtiques que es genera durant els primers anys de la Segona República, serveix al col·lectiu femení com un període d'aprenentatge previ per a la formació de les futures grans organitzacions femenines antifeixistes que es creen en plena Guerra Civil. De fet, algunes d'aquestes plataformes i coalicions són l'embrió que acaba agrupant grans masses de dones. Segons la historiadora Mary Nash (1947), el col·lectiu femení és ca-

paç de generar respostes socials durant la Guerra a causa del seu aprenentatge previ a realitats culturals, socials i econòmiques del passat, que també li serveix per elaborar estratègies de resistència i supervivència durant el conflicte.³ D'altra banda, Shirley Mangini (1946),⁴ en els darrers estudis que ha realitzat, posa de manifest que un dels elements claus que fa possible el naixement de l'associacionisme femení és la formació acadèmica d'algunes dones a la dècada de 1920 i la seva maduració social i política al llarg de la de 1930. Segons l'autora, sense una educació d'aquests grups de dones de classe mitja-alta –moltes de les quals provenien de famílies instruïdes, com per exemple Aurora Bertrana (1899-1974), filla de Prudenci Bertrana (1867-1941), gran escriptor de l'època, o la mateixa Frederica Montseny, filla dels llibertaris Joan Montseny (1864-1942) i Teresa Mañé (1865-1939), coneguts com a Federico Urales i Soledad Gustavo– difícilment s'haurien pogut creat grans organitzacions com la Unió de Dones de Catalunya (UDC) o Mujeres Libres (MMLL).

D'aquesta manera, l'esclat de la Guerra el juliol de 1936 actua com a element catalitzador per a la unificació de les dones en un front comú: combatre l'enemic feixista. No és un moviment espontani, com alguns han qualifi-

2 CATTINI, G: «La dona miliciana», a DD.AA, *Catalunya durant la Guerra Civil dia a dia*, Volum 3. Edicions 62. Barcelona, 2006. Pàgina 129.

3 NASH, M., *Rojas. Las mujeres republicanas durante la Guerra Civil*. Editorial Taurus. Madrid, 1999. Pàgina 31.

4 MANGINI, S., «Relaciones de género y el papel de las republicanas en la sociedad madrileña» a GÓMEZ BLESÀ, M. (ed.), *Las Intelectuales Republicanas, La conquista de la ciudadanía*. Biblioteca Nueva. Madrid, 2007.

El col·lectiu femení pren consciència de les seves mancances culturals, polítiques i socials i s'organitza teixint una xarxa d'associacions femenines que canalitzen les seves reivindicacions

cat, sinó la suma de diferents factors, com mostren Nash i Mangini. Cadascuna de les organitzacions femenines té les seves particularitats que les fa diferents unes de les altres. En territori català, les més importants són:

- *Aliança Nacional de la Dona Jove (ANDJ)*: Entitat juvenil antifeixista i catalanista constituïda l'abril de 1937 amb Montserrat Martínez com a presidenta en representació de les JEREC. Com la majoria d'organitzacions, està oberta a dones de diferents tendències polítiques –JEREC, JSUC, Joventut “La Falç”, Joventut Palestra, FNEC...–, encara que a mesura que avança la Guerra hi trobem una preponderància creixent de representants comunistes. L'objectiu de la ANDJ era aplegar les dones antifeixistes per contribuir a guanyar la Guerra i consolidar la pau futura. Políticament, l'ANDJ és més radical en les seves demandes que la UDC defensant el dret a l'educació, el treball, l'assegurança de maternitat de les dones, la creació de guarderies infantils a tots els llocs de treball...
- *Mujeres Libres (MMLL)*: Associació creada per la fusió del Grupo Cultural Femenino de Barcelona –nascut després dels Fets d'Octubre de 1934– i el seu homònim de Madrid, sota el lideratge de Lucía Sánchez Saornil (1895-1970), Mercedes Comaposada (1901-1994) i més tard s'hi adhereix la metgessa Amparo Poch (1902-1965). La primera d'elles és la que té la

idea de publicar una revista titulada *Mujeres Libres*, que surt a la llum el maig de 1936. Però no és fins ben entrat aquest any, quan els dos nuclis van saber de la seva existència i comencen a entrar en contacte. Iniciada la Guerra Civil, diverses agrupacions prenen el nom de Mujeres Libres, com les de Barcelona, que ho fan el setembre de 1936. No és fins l'agost de 1937 quan té lloc a València la primera Conferència Nacional, moment en què MMLL ja està estesa per totes les províncies de la zona republicana.

MMLL és una organització clarament anarquista, malgrat voler mantenir la seva independència respecte els sindicats i organitzacions àcrates, en no voler convertir-se en una simple organització sotmesa a les directrius d'un partit o un sindicat. L'objectiu de MMLL era alliberar la dona de la triple esclavitud: “l'esclavitud de la ignorància, l'esclavitud de dona i l'esclavitud de productora”. Per això elaboren la teoria de la doble lluita: “la lluita social i la lluita feminista”, que han d'anar paral·leles. Entenen que el procés de canvi social iniciat amb la Guerra Civil, va lligat amb el de l'alliberament de la dona del seu estat de subordinació respecte l'home. Per aconseguir l'alliberament de la dona de la seva “esclavitud d'ignorància”, creen escoles i instituts, així com el conegut Casal de la Dona Treballadora a Barcelona, on es porten a terme classes de formació bàsica, de cultura general, d'infermeria, puericultura, comerç... El que diferencià MMLL respecte a

L'esclat de la Guerra el juliol de 1936 actua com a element catalitzador per a la unificació de les dones en un front comú: combatre l'enemic feixista

les altres organitzacions femenines antifeixistes és el seu fort contingut feminista, malgrat que aquest terme era rebutjat per les anarquistes en considerar-lo un moviment de caràcter burgès.

- *Unió de Dones de Catalunya (UDC)*: Fins el novembre de 1937 no rep el nom oficial d'Unió de Dones de Catalunya, però al 1934 trobem el seu embrió sota el nom de Dones contra el Feixisme i la Guerra. L'organització és promoguda per dones de diferents partits com Maria Dolors Bargalló per part d'Esquerra o Lina Odena (1911-1936) de la Joventuts Socialistes Unificades (JSU). Després dels Fets d'Octubre sobreviu sota la clandestinitat fins al triomf del Front Popular, amb la composició d'un nou Comitè on trobem a Maria Dolors Bargalló i Maria Baldó (1884-1964) d'Esquerra, Eloïna R. Malesechevarría (comunista) i Maria González de la CNT. Amb l'inici de la Guerra Civil, l'organització deixa d'actuar per tornar a aparèixer el novembre de 1937 en el Congrés Nacional de la Dona, ja sota el nom d'Unió de Dones de Catalunya. Maria Dolors Bargalló n'és la presidenta i com ella mateixa definia, la UDC tenia tres objectius: 1.- Aconseguir que la dona contribueixi a guanyar la guerra; 2.- Contribuir al triomf antifeixista; i 3.- Assolir la reivindicació social i política de la dona.⁵

⁵ NASH, M., (ed.), *Més enllà del silenci. Història de les dones a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1988. Pàgina 258.

Amb la Guerra, una minoria de dones empunyen les armes per defensar la democràcia. Però passada l'eufòria inicial, els principals dirigents polítics col·loquen de nou cada sexe al seu lloc

Com hem vist, la UDC està composta per un ventall de dones de diferents tendències polítiques –Esquerra, Estat Català, Acció Catalana Republicana, Unió de Rabassaires, PSUC, UGT, CNT...–, amb el punt d'unió de la lluita antifeixista i el catalanisme. Però a mesura que va avançant el conflicte, com passa dins de la Asociación de Mujeres Antifascistas (AMA), cada cop es fa més notable la influència comunista en el seu interior. L'exemple paradigmàtic d'aquest fet és la revista *Companya*, portaveu de la UDC, la qual sempre va estar finançada pel PSUC, encara que les dones més representatives de l'entitat sempre neguen tota possible relació amb el partit.

El programa de la UDC és força ampli, però molts dels seus objectius no es poden portar a terme a causa de l'evolució desfavorable de la Guerra. Les dones de la UDC presten serveis d'assistència social en els hospitals, creen guarderies, s'encarreguen de la formació professional perquè el col·lectiu femení pugui desenvolupar treballs que habitualment eren realitzats per homes, organitzen cursos per a l'alfabetització de persones adultes, creen la Llar de la Dona...

Al marge d'aquestes entitats, també comptem amb altres organitzacions femenines nascudes dins dels partits polítics a partir dels Fets d'Octubre de 1934 i que eclosionen amb força durant la Guerra Civil. Una d'elles és el Socors Roig, que apareix per primera vegada a la península

per donar suport als represaliats de la revolta de 1934 i que es refunda a Barcelona a inicis del 1936 sota el nom de Socors Roig de Catalunya. Aquesta entitat va ser la secció catalana del Socors Roig Internacional (SRI), organització dirigida per Clara Zetkin (1857-1933), Tina Modotti (1896-1942) i Elena Stasova (1873-1966), creada el 1922 a iniciativa de la Internacional Comunista amb l'objectiu de donar ajut material i jurídic i suport moral als presos i emigrats polítics.

De la mateixa manera, trobem Ajut Català, entitat nascuda dins d'Esquerra arrel dels Fets d'Octubre de 1934 per donar suport als empresonats. Sota la presidència de Rosa Segarra, durant la Guerra Civil, aquesta organització política de dones porta a terme diverses activitats per donar suport als milicians, com ara la recaptació de diners, objectes i roba pels fronts d'Aragó i Madrid.

La dona en els càrrecs públics de la Generalitat de Catalunya entre els anys 1936-1939

Quan s'inicia la Guerra Civil, la zona republicana viu una sèrie de transformacions socials i polítiques produïdes pel procés revolucionari i com a resposta al conflicte bèl·lic. Davant d'aquestes circumstàncies, una minoria del col·lectiu femení no dubta a empunyar les armes i partir cap els fronts per defensar el govern democràtic. Durant les primeres setmanes del conflicte, les milicianes són trac-

La majoria de dones dediquen el tres anys de conflicte a treballar a les indústries de guerra i als serveis d'assistència social. En molts casos, la dona es converteix en el nou cap de família

tades per la premsa com heroïnes de guerra, però aquesta actitud aviat canvia. La miliciana armada, vestida amb la granota blava, és una imatge rupturista i transgressora que impacta a les mentalitats de molts homes de l'època. Sembla que de cop i volta, els dos sexes comparteixen els mateixos valors de fortalesa i valentia. Però després de l'eufòria revolucionària dels primers mesos de guerra, els principals dirigents polítics s'encarreguen de col·locar cada sexe al seu lloc. El govern de Francisco Largo Caballero (1869-1946) decreta la prohibició d'allistament de dones a les milícies a la tardor de 1936.⁶ A partir de llavors, la presència femenina a primera línia de foc només és acceptada en casos excepcionals. La premsa i tots els partits polítics, sindicats i les mateixes organitzacions femenines antifeixistes, bombardegen constantment la població sota el lema "homes al front i dones a la rereguarda". Les revistes femenines argumenten la incapacitat militar de la dona i la seva predisposició als treballs allunyats del front. Amb la tornada a la domesticitat de la dona, es posa punt i final a l'aventura de les dones milicianes.

D'aquesta manera, la majoria de dones dediquen els tres anys que dura el conflicte a treballar a les indústries de guerra i als serveis d'assistència social.⁷ Com ho

explica molt bé Giovanni. C. Cattini, es podria definir el temps de les dones com a temps col·lectiu, de dedicació als altres, concretament, a fills i familiars.⁸ En molts casos, la dona es converteix en el nou cap de família, degut a l'absència del marit, que ha marxat al front. Així, les dones han de vetllar per la supervivència familiar, sotmesa constantment al perill de les bombes, mentre espera a les llargues cues per obtenir la nova targeta de racionament. Creen la "nova cuina de guerra", per allargar al màxim possible els escassos queviures dels qual disposa. En fi, tota una sèrie d'activitats destinades a la pura supervivència quotidiana del gruix de la població de la rereguarda, una forma més de resistència civil, que encara ara és oblidada per molts llibres sobre la Guerra.

Però si tradicionalment les dones de la rereguarda han estat oblidades per la historiografia de la Guerra Civil, tampoc ens hem d'oblidar d'un altre sector de dones que també treballa lluny del front i que fins ara no ha estat objecte d'investigació: les funcionàries de la Generalitat i de les principals institucions públiques de Catalunya.

Resistencia y movimiento de mujeres en España 1936-1975. Icaria. Barcelona, 1979; **NASH, M.**, *Rojas. Las mujeres republicanas durante la Guerra Civil.* Editorial Taurus. Madrid, 1999; i, **MANGINI, S.**, «Relaciones de género y el papel de las republicanas en la sociedad madrileña» a **GÓMEZ BLESÀ, M.** (ed.), *Las Intelectuales Republicanas, La conquista de la ciudadanía.* Biblioteca Nueva. Madrid, 2007.

⁶ Decret de militarització del 24 d'octubre de 1936.

⁷ Actualment existeixen obres que tracten el tema de la vida a la rereguarda com: **ABELLA, R.**, *La vida cotidiana durante la Guerra Civil.* Planeta Agostini. Barcelona, 2004; **ACKELSBERG, M. A.**, *Mujeres Libres. El anarquismo y la lucha social por la emancipación de las mujeres.* Editorial Virus. Barcelona, 2000; **DIFEBÓ, G.**,

⁸ **CATTINI, G. C.**, «La Dona entre la Guerra i la Revolució. L'ocupació de l'espai públic i la superació de les restriccions de gènere tradicionals» a **SOLÉ SABATÉ, J. M.** i **VILLARROYA, J.** (dir), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya.* Edicions 62. Barcelona, 2005.

La presència de les dones a les esferes públiques creix de forma considerable durant els anys de conflicte bèl·lic, com demostren els diferents càrrecs de la Generalitat exercits per dones

Estem parlant d'un grup de dones voluminos i al mateix temps molt heterogeni que engloba des de secretàries, mecanògrafes, directores de col·legis, administratives de totes les categories, metgesses, dirigents polítiques, jutgesses, infermeres... Són dones de classe social mitjana-alta, amb estudis o algun tipus de formació professional, que els permetia gaudir d'un treball més o menys estable amb un sou que oscil·la entre les 3.500 i 7.000 pessetes anuals, realitat que no podem afirmar sobre les obreres o d'aquelles que realitzaven treballs voluntaris en diferents organitzacions i institucions benèfiques. Precisament, la qüestió de la compensació econòmica és molt debatuda entre les organitzacions femenines antifeixistes durant la Guerra. Mentre que la Asociación de Mujeres Antifascistas (AMA) defensa que l'accés de la dona a un treball remunerat és degut a les exigències de la Guerra i que per tant té un caràcter temporal, MMLL, la Unión de Muchachas Españolas (UME) i la UDC defensen el dret de les dones a la retribució salarial. A nivell oficial, amb la creació de l'Institut d'Adaptació Professional per a la Dona (IAPD) el juliol del 1937, la Generalitat de Catalunya publica un decret on defensa el dret de les dones a accedir a un ofici amb compensació econòmica en condicions d'igualtat amb el homes. Però el novembre del mateix any, rectifica la igualtat salarial entre sexes i concreta que la prioritat de l'IAPD ha de ser garantir la igualtat d'accés al treball entre homes i dones, obviant els aspectes econòmics.

Al marge d'això, en territori català hem identificat dones que aconsegueixen realitzar llargues carreres professionals dins de l'administració pública de Catalunya, com Maria Lluïsa Algarra, que el desembre de 1936 és nomenada jutgessa de Granollers –possiblement la primera dona que ocupa aquest càrrec a Catalunya–; Empar Valls, Josefa Bastard, Francesca Surós i Pilar Corrons, van ser quatre metgesses que treballen en diferents establiments d'assistència social; Rosa Maria Arquimbau, escriptora coneguda a l'època, és nomenada delegada del Departament de Cultura a la Comissió Organitzadora de la Setmana de l'Infant, el desembre de 1937, juntament amb Eloiña Malasechevarria; Maria Baldó, forta feminista, és nomenada representant de la Generalitat en el Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU) el juliol de 1937; Maria Betancort Ortega exerceix d'inspectora de Primer Ensenyament a partir del gener de 1937; Teresa Coronel i Maria Pérez Enciso, són nomenades inspectores de treball de la Delegació de Barcelona, la primera el novembre de 1937 i la segona, el maig de 1938; Concepció Ferran és al llarg de tot el conflicte, la directora de l'Escola Professional per a la Dona; Cinta Font Margalef és nomenada el febrer de 1937, cap de Serveis Interins de l'Establiment Correccional de Dones de Barcelona; Josefa Mateu Ferrer és inspectora de Primer Ensenyament a la província de Lleida a partir del gener de 1937; Dolors Piera és consellera municipal de l'Ajuntament de Barcelona, Teresa Palau a Reus i Consol Nogueras a Mataró.

Malgrat els canvis dels anys precedents a la Guerra, la condició de dona segueix marcant els treballs que el col·lectiu femení desenvolupa a l'administració durant el conflicte

Malgrat els canvis que la condició de la dona havia sofert en els anys precedents a la Guerra i les contradiccions que es produeixen al llarg d'aquesta, la condició de dona segueix marcant els treballs que el col·lectiu femení desenvolupa. La majoria de dones que treballen a la Generalitat de Catalunya, les trobem concentrades entre els Departaments de Cultura i Instrucció Pública –mestres, directores de centres escolars, inspectores de primer ensenyament, membres del CENU...– i Sanitat i Assistència Social –infermeres, directores de centres d'assistència social... Al llarg del conflicte, es projecta un prototip de dona que, per la seva condició biològica com a mare, ha de protegir als més desfavorits –infants i ancians– i lliurar els seus fills per defensar la causa republicana. Precisament, la maternitat la podem observar en molts cartells de propaganda durant la Guerra. Per aquest motiu, no ens ha estranyat que cap de les quatre metgesses que s'han localitzat a Catalunya no treballin a hospitals de campanya propers al front, imatge massa masculinitzant per l'època, sinó en centres d'assistència social.

Al llarg de la investigació que he portat a terme aquests darrers anys, he identificat dones que són singulars, no només en territori català, sinó que també exerciren càrrecs en el govern de la República. Com dèiem, el cas més conegut és el de Frederica Montseny, ministra de Sanitat i Assistència Social en el segon govern de Largo Caballero, però tenim altres dones no tant populars fins ara, com l'Elàdia Faraudo Puigdollers, que en el govern

de la Generalitat és oficial primer dels Serveis d'Assistència Social i que al gener de 1938 és nomenada directora general d'Evacuació i Assistència dels Refugiats del Ministeri de Treball i Assistència Social, càrrec que exerceix fins al setembre de 1938, moment en què és substituïda per Josefa Uriz Pi; Coloma Feliubadaló Pujol, delegada de Primer Ensenyament de la ciutat de Barcelona, és membre del Consell de la Infància evacuada el maig de 1938, juntament amb Josefa Bastard Martí, metgessa de guàrdia matutina de l'Escola de Treball; Violeta Fernández Saavedra i Pilar Roca Centeno, són membres de la Delegació de la Infància evacuada a París del govern de la República... Un altre cop més, podem observar que són càrrecs que segueixen els canons femenins del moment, relacionats amb el món de la infància, l'assistència social, la instrucció pública... i el fet que a Frederica Montseny se li entregui la cartera de Sanitat, i no la d'Hisenda o la d'Economia, no és fruit de l'atzar.

Com podeu veure, la majoria de funcionàries que treballen a les administracions públiques catalanes són dones encara avui anònimes. Durant la República, veuen com les seves condicions com a dones milloren, convertint-se en éssers actius a nivell polític, social i cultural. Durant la Guerra, treballen sota les directrius i la confiança d'un govern, el de la Generalitat de Catalunya. Però amb la victòria franquista, l'ideal republicà és converteix en l'estigma que marca la seva persecució, indiscriminada, l'exili, tortures... i que, en el pitjor dels casos, acaba

La majoria de funcionàries que treballen a les administracions públiques catalanes són dones encara avui anònimes

amb la seva vida. Espero que aquest article contribueixi a recordar aquelles dones republicanes que lluitaren anònimament per uns ideals que consideraven justos i que encara avui se'ls han fet escassos reconeixements. |

+ INFO

Fonts

- ▢ *Companya*. Març de 1937; febrer de 1938; i març de 1938.
- ▢ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*. Des de juliol de 1936 fins a gener de 1939.
- ▢ *Gaceta de la República*. Des de juliol de 1936 fins a gener de 1939.
- ▢ *Las Noticias*. De març a maig de 1938.
- ▢ *Muchachas*. Maig de 1938 i juny de 1938.
- ▢ *Mujeres Libres*. 4 de desembre de 1936; 7 de març de 1937; 8 de maig de 1937; 10 de juliol de 1937; i 19 de maig de 1938.
- ▢ *Solidaridad Obrera*. De març a maig de 1938.
- ▢ *Treball*. De març a maig de 1938.

Llibres

ACKELSBERG, M. A., *Mujeres Libres. El anarquismo y la lucha social por la emancipación de las mujeres*. Virus. Barcelona, 2000.

ABELLA, R., *La vida cotidiana durante la Guerra Civil*. Planeta Agostini. Barcelona, 2004.

CATTINI, G. C., "La dona miliciana" a **DD.AA.** *Catalunya durant la Guerra Civil dia a dia*. Volum 3. Edicions 62. Barcelona, 2006.

CATTINI, G. C., "La Dona entre la Guerra i la Revolució. L'ocupació de l'espai públic i la superació de les restriccions de gènere tradicionals" a **SOLÉ SABATÉ, J. M.** i **VILLARROYA, J.** (dir), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*. Edicions 62. Barcelona, 2005.

DI FEBBO, G., *Resistencia y movimiento de mujeres en España 1936-1975*. Icaria. Barcelona, 1979.

IVERN, D., *Les dones d'Esquerra Republicana (1931-1939)*. Fundació Josep Irla. Barcelona, 2007.

MANGINI, S., "Relaciones de género y el papel de las republicanas en la sociedad madrileña" a **GÓMEZ BLESÀ, M.** (ed.), *Las Intelectuales Republicanas, La conquista de la ciudadanía*. Biblioteca Nueva. Madrid, 2007.

NASH, M., *Mujer y movimiento obrero en España, 1931-1939*. Fontamara. Barcelona, 1981.

NASH, M., *Rojas. Las mujeres republicanas durante la Guerra Civil*. Taurus. Madrid, 1999.

NASH, M., (ed.), *Més enllà del silenci. Història de les dones a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1988.